

VÉRTES ANDRÁS

ÚJRA ITT VAN...

A MAGYAR GAZDASÁG HELYZETE ÉS KILÁTÁSAI

Magyarország az elmúlt hat évben már harmadszor néz pénzügyi-finanszírozási válság elé. Most ennek fő oka, hogy a gazdaság a jogbizonytalanság és a kiszámíthatatlanság miatt zsákutcába került. A jelenlegi válság elsősorban bizalmi, politikai és csak másodsorban gazdaságpolitikai. Az ország finanszírozása csak egy IMF-fel, EU-val, ECB-vel kötött megállapodással biztosítható. Idén a lakosság fogyasztása 2,5 százalékkal, a beruházás 4 százalékkal visszaesik, a GDP 1,5 százalékkal csökken. Az államháztartás deficitjének a GDP 3 százaléka alatt maradásához további lépések szükségesek. A munkaerőpiaci helyzet romlik, a külső egyensúly tovább javul, az infláció gyorsul.

BEVEZETÉS

2012 elején Magyarország az elmúlt 6 évben már harmadszor néz pénzügyi-finanszírozási válság elé! 2006 és 2008 után 2011 novembere óta ismét látványosan gyengült a forint, emelkedtek a kamatok, alig vagy csak horribilis hozamok elvállalásával sikerült állampapírokat eladni. A három eset okát tekintve különbözik: 2008-ban egyértelműen a világméretű pénzügyi-gazdasági válság kirobbanása volt a döntő, 2006-ban pedig az addig követett költségvetési költekezés okozta adósnövekedés váltotta ki a krízist. A mostani finanszírozási nehézségekben a külső (főleg európai) negatív tényezők is szerepet játszanak, de a fő okok a hazai politikából és gazdaságpolitikából erednek.

1. KIINDULÓPONT

Az új kormánynak hatalomra kerülésekor valójában nem volt gazdaságpolitikája (a realitások elemzésén alapuló, sokféle feltétel, szempont és cél optimalizálására törekvő, változatokban is gondolkodó, a változásokra reagálni képes, a gazdasági szereplőkkel egyeztethető stratégiája). Csak egy – az EU-ban éppen döntővé váló hitelességi és egyensúlyi szempontokat mellőző – víziója volt, hogy a növekedést az adók csökkentése, a belföldi kereslet élénkítése, az állam növekvő szerepvállalása révén lehetne gyorsítani. A kormány a növekedésorientáltnak mondott, de csőddel fenyegető gazdaságpolitikáját 2011 tavaszán előbb a Széll Kálmán-terv, majd a konvergenciaprogram bejelentésével átkeresztelte egy, a pénzpiacoknak és a befektetőknek jól hangzó *adósságcsökkentő politikára*. A tényleges gazdaságpolitika azonban alig változott, sőt a devizahitelek egyösszegű kedvezményes végtörlesztése megrendítette a magyar gazdaság iránti bizalmat.

A kormány a gazdasági problémákat *szinte kizárólag külső okokra*, mindenekelőtt az euró válságára, Magyarország nemzetközi függésére vezeti vissza. Nem, illetve csak nagyon lassan érzékeli, hogy az EU-ban – nagy konfliktusok árán – a válság-

kezelés kényszere következtében a közös fellépés és a szolidaritás erősödik. Csak lassan érlelődik meg a felismerés, hogy az IMF-megállapodás valójában a bankokkal, az MNB-vel, a hazai és nemzetközi tőkével való *kiegyezést, a jogállami hatalom-megosztáshoz és a piacgazdasági modellhez való visszatérést* is kell, hogy jelentse. Ha a kormányzat csak technikai jellegű megállapodásra törekszik, akkor a bizalom javulása csak átmeneti lesz.

A gazdaság szempontjából szükséges legfontosabb intézményi, törvényi változtatások keretében szükséges a jegybank függetlenségének tiszteletben tartása, az adópolitika jövőbeli szabadságának megteremtése a pénzügyi stabilitási törvény módosításával, az Alkotmánybíróság jogkörének helyreállítása, a Költségvetési Tanács érdemi önállóságához szükséges feltételek megteremtése, az egyéni képviselői betérjesztés visszaszorítása és az érdekképviseleti szakmai egyeztetés lefolytatása, a nyelvújítással összezavart adórendszer kitisztítása, a reformokhoz megfelelő alkalmazkodási idő biztosítása és a nyugdíjrendszerben keletkezett újabb ellentmondások feloldása, majd az egész rendszer hosszú távú felülvizsgálata.

A gazdaságpolitika eddigi céljai közül szinte egy sem teljesül:

- Az eredetileg abszolút prioritásként megjelölt *gazdasági növekedés* már fél év elteltével háttérbe szorult, a gazdasági fejlődés nem gyorsul, sőt 2012-ben recesszió lesz (kb. 1,5 százalékos GDP-csökkenés). A régióhoz képest további leszakadás történik. A költségvetés 2011-ben a GDP közel 3 százalékának megfelelő mértékű lazítást (jövedelemnövelést) hajt végre, s ennek ellenére is csak 1,5 százalékkal nő a GDP.
- A *munkahely-teremtés* programja eddig nem hozott eredményt, s az elképzelések 2012-ben is kimerülni látszanak a töredék-munkaidőben végzett, inkább csak papíron javulást jelentő közmunkaprogramok tervezeteiben.
- Az új fő prioritásként 2011 tavaszán kijelölt *államadósság-csökkentés* csak egyszeri államosítás (magán-nyugdíjpénztár) nyomán valósult meg, ráadásul ezt a forint gyengüléséből eredő adósságnövekedés már meghaladta. Nem jöttek létre a tartós adósságcsökkenés feltételei.
- A Széll Kálmán-tervben előirányzott *reformok* részben papíron maradtak, részben viszont a tabuk – például a tandíj és vizitdíj – érinthetlensége miatt a szolgáltatások minőségét rontó, társadalmilag igazságtalan, esetenként költségtérítést is igénylő rendszerek kialakítása kezdődött meg (oktatás, egészségügy). Az államosítás jelszava mögött megbújó valóságos célok és előnyök teljesen homályosak.
- A *működőtőke* egyre inkább nem befelé jön az országba, hanem kifelé menekül a széles körben bevezetett különadók és az átláthatóság hiánya miatt.
- A nagyarányú *adócsökkentés és egyszerűsítés* jelszava 2010 és 2012 között a valóságban nagyarányú adóátrendezéssé torzult, sőt már az adóemelések mértéke a nagyobb. Az állam a piaci megoldások preferálása helyett túlterjeszkedik, tényleges lehetőségeinél többet ígér (amit viszont gyakran nem tart be!).
- Az ország nemzetközi *versenyképessége* és megítélése nem hogy nem javul, hanem határozottan romlik, súlyos bizalomvesztés érzékelhető.

Hangsúlyozni kell, hogy egész Európa súlyos nehézségekkel küzd. Néhány országban (PIIGS) az államadósság finanszírozása és/vagy a bankrendszer likviditásának és tőkepozíciójának fenntartása került bajba. A görög adósság egy részének

leírása elkerülhetetlenné vált. Bírálják a bankárokat, de bankok tucatjait tőkésítik fel az összeomlás elkerülése érdekében. Meg kell védeni Olaszországot és Spanyolországot a fertőzőési hatásokkal szemben. A pénzügyi konszolidáció hatalmas pénzügyi terhet rak Európára, miközben ezt és az újabb válságok megelőzéséhez szükséges intézményeket az EU tagjai, az eurózóna országai soha nem látott együttműködésben (és persze soha nem látott konfliktusok közepette) próbálják megteremteni. *Az eurózóna problémái negatív hatással vannak Magyarország finanszírozására, de nem ez és nem is a romló világgazdasági konjunktúra a magyar gazdaság problémáinak fő oka, hanem a hazai gazdaságpolitika.*

Számos országban tettek rendkívüli gazdaságpolitikai lépéseket. Nálunk is sor került hasonlókra, viszont azok egy része hibásnak bizonyult. A magyar kormány által az egykulcsos személyi jövedelemadó ellentételezésére bevezetett *ágazati különadók* főleg a nagy, modernizációra és növekedésre képes cégeket sújtják, fékezik a fejlődést és a beruházásokat. A bankrendszer adója 5–10-szerese a más európai országokban alkalmazott mértékeknek. S míg nálunk a bankrendszer fizetőképességének fenntartása 2008–2011 között állami segítség igénybevétele nélkül biztosítható volt, más országokban általában ott vezettek be bankadót, ahol az állam korábban hatalmas összegekkel segítette ki a bankokat, s az így bevezetett adót többségében nem költségvetési forrásként használják, hanem a bankrendszer számára speciális tartalékokat képeznek. A magyar kormány 2011 őszén pedig meghirdette a *devizahitelesek végtörlesztési lehetőségét* a piacinál jóval alacsonyabb árfolyamon. A bankok hatalmas veszteséget szenvednek el azokon az adósaikon, akik eddig rendszeresen fizették a törlesztőrészeleteiket. Az állam a bankok forrásaival azoknak a helyzetét teszi könnyebbé, akik erre nem szorultak rá. Mindezek együtt *kikezdték a magyar pénzügyi rendszer stabilitását*. A kormány és a bankszövetség között december közepén született megállapodás valamelyest javítani fog a helyzeten.

2. VILÁGGAZDASÁGI FELTÉTELEZÉSEK, HAZAI VÁRAKOZÁSOK

Az elmúlt hónapokban a világgazdaságban az államadósságok fenntartható finanszírozásával kapcsolatos *bizonytalanság rendkívül megnövekedett*. Emellett globálisan és az EU-ban is romlott az üzleti bizalom, ami kedvezőtlenül érinti a beruházásokat és a fogyasztást. A fiskális restriktió visszafogja a belföldi keresletet, a világgazdasági feltételek romlása a kivitel bővítését korlátozza.

Az Európai Bizottság novemberi előrejelzése azt feltételezi, hogy a szuverénadósság-válság kezelésére hozott, illetve tervezett lépések hatékonyak lesznek, a pénzügyi válsággal kapcsolatos bizonytalanság 2012 közepéig fokozatosan enyhül, s ezután mérséklődhet a pénz- és tőkepiacok volatilitása. E feltételezésekre építve a világtermelés a 2011. évi 3,7 százalék után 2012-ben 3,5 százalékkal (a korábban vártnál 0,6 százalékponttal lassabban) bővül. A növekedéslassulás a fejlett ipari országokra koncentrálódik, összevont GDP-jük a 2011. évi 1,5 százalék után 2012-ben 1,3 százalékkal nő (ami a korábbi előrejelzésnél 1 százalékponttal alacsonyabb). Az EU GDP-je 2011-ben 2,1 százalékkal, 2012-ben 0,6 százalékkal emelkedik, 0,2, illetve 1,2 százalékponttal lassabban, mint a tavaszi előrejelzés szerint, (de a GKI szerint egy enyhe recesszió valószínűbb!). A Gazdasági és Monetáris Unió

GDP-je 2011-ben 1,5 százalékkal, 2012-ben 0,5 százalékkal emelkedik. (A GKI azzal számol, hogy az eurózónában 2012 elején recesszió lesz.) Németországban a növekedés lassulása csak addig tart, ameddig a szuverénadósság-válsággal kapcsolatos bizonytalanság véget nem ér. Az USA GDP-dinamikája érdemben nem lassul, a 2011. évi 1,6 százalék után 2012-ben 1,5 százalékkal bővül.

Az Európai Unió vezetése folyamatos lemaradásban volt a szuverénadósság-válság kezelésében, intézkedéseit 3–6 hónapos késéssel hozza meg. Októberben az EU *négy területen* irányozott elő intézkedéseket a Gazdasági és Monetáris Uniót fenyegető államadósság-válság megoldására: támogatják a bajba jutott országok *kiigazítási programjait*, és lépéseket tesznek a magánszektor válságkezelésbe történő bevonására. Feltőkésítik a *bankokat*. Növelik a *stabilizációs eszközök* forrásellátottságát és javítják működésüket. Javítják a *gazdasági kormányzást* a GMU-ban. A megkezdett lépések az első három lehetőség elemeit ötvözik. *Középtávon* az EKB mennyiségi lazítása és/vagy széles körű államkötvény-vásárlása a legvalószínűbb válságkezelési eszköz.

Decemberben az EU *szigorú új fiskális szabályokat* fogadott el. Ezek értelmében a tagállamoknak egyensúlyhoz közeli vagy többletet mutató államháztartási pozícióra kell törekedniük. Ezt az elvet akkor lehet érvényesíteni, ha a strukturális deficit nem haladja meg a GDP 0,5 százalékát. E szabályt a tagállamok alkotmányába is integrálni kell. A rendszer automatikus korrekciós mechanizmust is tartalmaz, amely a szabálytól való eltérés esetén lép életbe. A tagállamoknak a Bizottság által javasolt ütemezésben közeledniük kell saját referenciaértékükhöz. A túlzottdeficit-eljárás alatt lévő tagállamok ún. *gazdasági partnerségi programot* kötelesek jóváhagyásra a Bizottságnak és a Tanácsnak benyújtani, amely részletezi a túlzott deficit hatékony és tartós korrekciójához szükséges szerkezeti reformokat.

Végül is az EU a monetáris unióból elindult egy valódi fiskális és politikai unió irányába, s a csökkenő nemzeti szuverenitásért cserébe stabilitást és fejlődési perspektívát ajánl. Ezt az Egyesült Királyság nem fogadta el. Bár egyes részletek még nem világosak, de a többi tagország végül is megértette, hogy Európa megerősítésének nincs más útja. (A magyar politika sajnos először tovább rombolta az ország tekintélyét, de azóta észhez tértünk és valószínűleg csatlakozunk!)

A szuverénadósság-válság miatt a *monetáris politika* továbbra is laza marad. Az USA-ban és Japánban az irányadó jegybanki kamatlábak annyira alacsonyak, hogy további csökkentésükre nincs mód. A monetáris lazítás eszköze ezért a további mennyiségi könnyítés lesz. Az USA-ban a jegybanki szerepkört betöltő Fed a hosszú lejáratú kamatlábak mérséklése érdekében hosszú lejáratú állampapírokat vásárol, ezt rövid lejáratú állampapírok eladásával ellensúlyozza. Az Európai Központi Bank 1 százalékos (már csökkentett) irányadó kamatlába 2012-ben nem emelkedik. Az EKB a mennyiségi könnyítés lehetőségével is élni fog. A likviditáshiányra reagálva a világ jegybankjai megegyeztek, hogy korlátlanul biztosítanak egymásnak dollárlikviditást, valamint kétoldalú egyezmények alapján más devizában is kötnek ügyleteket.

Az *euró/dollár árfolyamot* rövid távon a szuverénadósság-válságról és az amerikai államadósság kezeléséről érkező hírek alakítják, nagy volatilitás mellett. A hagyományos „menekülődevizák” (svájci frank, kanadai és ausztrál dollár, újabban norvég korona) a korlátozott likviditás miatt csak kis mértékben jönnek szóba a diver-

zifikáció szempontjából. Ezért az euró dollárhoz viszonyított árfolyama a 2011. évi 1,38 dollár után 2012-ben várhatóan jelentősen ingadozik.

A globális növekedésslassulás nyomán *az energiahordozók és a nyersanyagok iránti kereslet is mérséklődik*. A kőolaj esetében ezt ellensúlyozhatja a különféle geopolitikai feszültségek hatása. A Brent típusú kőolaj hordónkénti ára a 2011. évi 110 után 2012-ben 105, 2013-ban 102 dollárra csökken.

A *GKI-Erste konjunktúraindex* a 2011. februári csúcstól, a Széll Kálmán-terv bejelentése óta egész évben szinte folyamatosan és jelentősen *romlott*. Az üzleti várakozások október óta stagnálnak, de értékük a 2009 végi, 2010 eleji, meglehetősen alacsony szintnek felel meg. Az egyes ágazatok hangulatváltozása a ciklus fel- és lemenő ágában is hasonló, de legoptimistább az ipar, és messze a legpesszimistább az építőipar. Az elmúlt hónapokban az üzleti szféra foglalkoztatási hajlandósága csökkent, áremelési várakozása viszont érezhetően erősödött (még az építőiparban is, ahol továbbra is az árcsökkenést tervezők vannak többségben). Romló az ország gazdasági helyzetének minősítése is. A fogyasztói bizalmi index egy éve szinte folyamatosan esik, a lakosság a pénzügyi helyzetét és megtakarítási lehetőségét is romlónak érzi, erősödött a munkanélküliségtől való félelem és az inflációs várakozás is. Az MNB felmérése szerint *a bankok* a cégek és a lakosság körében is *szigorítani tervezik* a hitelezés feltételeit.

3. ELŐREJELZÉS 2012-RE

A 2011-es közel 3 százalékos költségvetési lazítást elkerülhetetlenül hasonló (vagy még nagyobb) mértékű *megszorítás* követi 2012-ben. A külső környezet romlása; a költségvetési kiigazítás és végtörlesztés miatt csökkenő fogyasztás; a befektetői bizalmat ért csapások, a forrás- és piachiány következtében hasonlóképpen mérséklődő beruházás 2012-re a GDP 1,5 százalékos visszaesését valószínűsíti. A külső egyensúly javul, az infláció azonban az adóemelések és a forint gyengülése miatt akkor is gyorsul, ha ezt a vásárlóerő csökkenése korlátozza. Az ország gazdasági és politikai elszigetelődése által okozott tartósan negatív folyamatok az elkerülhetetlen IMF-megállapodást követően lefékeződhetnek.

A 2012. évi költségvetés *pénzügypolitikai fordulatot* jelent, erős restriktív változulást hoz. A korábbi ígérekkel szemben az egyenlegjavulásnak azonban csak kevesebb mint egyharmada származik strukturális, reformjellelű intézkedésekből. A *restriktív* fő eszköze az adóemelés, de a kiadások általános visszafogásának is fontos szerepe van.

A költségvetés bevételeit eredetileg 1,5 százalékos GDP-növekedésre alapozták, ehelyett 1,5 százalékos visszaesés (a kormány szerint stagnálás körüli állapot) valószínű. A lakosság fogyasztása a várt enyhe növekedés helyett 2,5 százalékkal csökken. A bruttó bér-dinamika 3–3,5 százalék (a költségvetés készítésekor feltételezett 4 százalékkal szemben), de a foglalkoztatási és bérfolyamatok *szürkülése*, a kifizetések átstrukturálása miatt a bérekhez kötődő közteherbevétel a tervezettnél már érezhetően alacsonyabb lehet. Számos kis adó (így különösen az eva) előírányszáma túlbecsült. Összességében a bevételi oldalon legalább 200–250 milliárd forintos *elmaradás valószínű*.

A kiadásoknál a kamatok (és az EU költségvetési hozzájárulás) a gyengébb forint és a növekvő piaci kamatszint miatt a tervezettnél jóval magasabbak lehetnek. A költségvetési intézmények és fejezeti kezelésű előirányzatok szokásos túlfutása borítékolható, s valószínű a közlekedési vállalatok és az útfenntartás kiadásainak túllépése is. A bankszövetséggel kötött megállapodás is terhekkel jár. Összességében itt is könnyen összejöhet egy másik 200–250 milliárd forintos elcsúszás. A 200 milliárd forintos „országvédelmi” és kamattartalékokat gyakorlatilag töröltnek kell tekinteni, a további tartalékokat pedig lényegében fel fogják használni. Az eddigiek alapján a hiány mintegy 250 milliárd forinttal haladná meg a tervezett szintet. Így további intézkedések nélkül 3,5 százalékos közelítő deficit alakulna ki. A költségvetési törvény 2012-re 2,5 százalékos ESA hiányt céloz meg, s várhatóan ez – esetleg egy ennél kicsit magasabb szám – képezi az IMF-megállapodás alapját is. A GKI megítélése szerint az előkészítés alatt lévő, illetve a megállapodás alapján megvalósítandó évközi intézkedésekkel – a recesszióra hivatkozva esetleg az IMF által tolerálva – *végül 2,9 százalék körüli hiány várható.*

Ez a hiányszint azonban a GDP csökkenése mellett nem elegendő az államadósság mérsékléséhez, noha kedvező esetben a forint 2011 és 2012 vége közötti erősödése esetleg ezt eredményezheti. A 2012. évi *államadósság valószínűleg a GDP 84 százaléka körül*, vagyis a 2010–11. évi felett fog alakulni (noha időközben a magánnyugdíjpénztári vagyon – a GDP 9 százaléka – felhasználásra került.) Az államadósság finanszírozása IMF-megállapodás esetén konszolidáltan történhet. Ugyanakkor a megállapodás meghiúsulása (elhúzódnása) esetén viszonylag rövid időn belül finanszírozási válság fenyegetne, amit nyilván az IMF újbóli behívása (és sokkal szigorúbb és fájdalmasabb, jelentős restriktív) követne.

A *külső egyensúly* a belföldi kereslet csökkenése és a Mercedes beinduló exportja következtében 2012-ben is kedvezően alakul. Az áruforgalmi aktívum a 2011. évi 7,5 milliárd euró után elérheti a 10 milliárd eurót, a folyó fizetési mérleg aktívuma azonban a kamatterhek növekedése és a kedvezőtlen befektetési klímával összefüggő profitkivonás (tőkemenekítés) miatt 2,5 milliárd euróról csak 3 milliárd euróra, a külső finanszírozási képesség 4,7 milliárd euróról 5,5 milliárd euróra, a GDP 5,5 százalékára emelkedik. Ez utóbbin belül a felhasznált EU-támogatások a gyenge magyar abszorpciók képesség miatt csak kissé, 2,2 milliárdról 2,5 milliárd euróra növekednek. A kiáramló működőtőke nagyobb lehet a beáramlónál. Ezt részben az új befektetések elmaradása, a tulajdonosi és hasonló jellegű hitelek csökkenése, valamint a magyar befektetők külföld felé fordulása alapján feltételezhető. A korábbi évektől eltérően – amikor a folyó fizetési mérleg hiányát részben a külföldi tőke beáramlása finanszírozta – 2011–12-ben finanszírozási szempontból a folyó fizetési és tőkemérleg aktívumát csökkenti a működőtőke kiáramlása. Ez a perspektívatlanságot okozó tendencia a kormány kiszámíthatatlan és növekedéssel szembe forduló gazdaságpolitikájának, a jogbiztonság gyengülésének, a vállalkozások túlzott megadóztatásának a következménye.

A kormány 2012-ben *folytatja az szja-reformot*. A havi 202 ezer forintot meghaladó bruttó béreknél azonban a növekményre továbbra is 27 százalékos adóalap-kiegészítést kell alkalmazni (tehát itt az adóalap a szuperbruttó). A tényleges adó mértéke havi 202 ezer forint alatt 16 százalék, e felett pedig továbbra is 20,32 százalék. Ez a változás átlagosan 5 százalékos adóteher-csökkentést jelent. Az emi-

att kieső állami bevételek kompenzálása érdekében azonban 2012-ben teljesen *megszűnik az adójóváírás* intézménye, továbbá 1 százalékponttal, 8,5 százalékra emelkedik az egészségbiztosítási járulék mértéke. A fenti hatások összességében – változatlan bruttó bér esetén – a nettó közel 11 százalékos csökkenését okozzák.

Ennek kompenzálására a kormány a jelenlegi (78 ezer forintos) *minimálbért* – nettó értékének szinten tartása érdekében – 93 ezer forintra emelte. Ezzel elméletileg csak a 81 ezer forint alatt keresők esetében oldotta meg a nettó bér szinten tartását. Ahhoz azonban, hogy az adóváltozások következtében a versenyszférában senkinek se csökkenjen a nettó jövedelme, a bruttó 210 ezer forint alatt keresőknek további kompenzációt kellene kapniuk, például a 90 és 125 ezer forint között keresőknek 10 százalékot meghaladó mértékűt. Az alacsony keresetű munkavállalók nettó keresetének megőrzését szolgáló törvény szerint a munkáltatóknak jövőre alkalmazottaik kétharmadának a fizetését a kormány által elvárt mértékben kell emelniük, ellenkező esetben nem vehetnek részt közbeszerzési eljárásban, s nem kaphatnak állami támogatást sem. Ennek teljesítése esetén viszont az emelés mértékétől függően adókedvezményt vehetnek igénybe. Az adókedvezmény azonban csak akkor jár, ha minden alkalmazottnak a bruttó fizetését az elvárt mértékben emelik. A kedvezmény mértéke 75 ezer forintig a bruttó bér 21,5 százaléka, legfeljebb 16,1 ezer forint, s innen bruttó 190 ezer forintig (ahol elfogy) degresszív módon csökken. A versenyszféra számára 5 százalékos „béremelési ajánlást” fogalmazott meg a kormány, ami *a vállalatok terheinek* még így is jelentős, gyakran elviselhetetlen *emelkedését jelenti*. A rendszer irdatlan adminisztrációt igényel, a kis cégek inkább zsebbe fizetnek, a bejelentett foglalkoztatás pedig csökken.

Szigorodnak a *béren kívüli juttatásokkal* kapcsolatos szabályok is. 2012-től a kedvezményes adóztatás alá eső érték nem haladhatja meg az évi 500 ezer forintot, s a béren kívüli juttatás adóalapját 10 százalékos egészségügyi hozzájárulás terheli, továbbá az étkezési jegyek adómentes értékhatára is lényegesen csökken (ha nem oldható meg a munkahelyen történő étkezés). Ez sok céget arra ösztönözhet, hogy a béremelést e juttatások csökkentésével ellensúlyozza. A költségvetési szférában fenn kívánják tartani a kompenzációs rendszert, hogy 2012-ben se csökkenjen senkinek a havi nettó jövedelme, ennek megvalósíthatósága azonban az újabb kiadás-csökkentési igények miatt kétséges.

A GKI a számos bizonytalansági tényezőre tekintettel 2012-ben *a bruttó keresetek évi 3–3,5 százalék körüli növekedését* prognosztizálja, vagyis arra számít, hogy a cégek jelentős része nem tudja teljesíteni a kormányzati irányelvet, illetve különböző trükkökkel – például formálisan hatórási foglalkoztatás – bújik ki a minimálbér-emelés követelménye alól. Ez a nettó keresetek 1–1,5 százalékos emelkedését s a reálkeresetek mintegy 3,5 százalékos csökkenését jelentené. A bruttó 170 ezer forint alatt keresők – mivel esetükben valószínűtlen, hogy teljes mértékben megvalósul a kereseti szintektől függően 6–15 százalékos bruttó keresetnövekedés – *nettó bércsökkenést* lesznek kénytelenek elszenvedni. A munkaadók a rájuk nehezedő költségnyomást feltehetőleg *létszámcsökkentéssel* és a jövedelmek szürkítésével próbálják majd részben ellensúlyozni. A minimálbér-emeléssel járó terhek következtében a cégeknek alig marad mozgástere a minimálbér feletti jövedelmek emeléséhez. Az egykulcsos – valójában már „kvázi” kétkulcsos – személyi jövede-

lemadó tehát nemcsak egyre bonyolultabbá válik, de *foglalkoztatási és adózási szempontból is negatív hatású*, s komoly társadalmi konfliktusok forrása.

A *reáljövedelmek* a reálbéreknél valamivel kevésbé, 3 százalék körüli mértékben *csökkennek*, mivel a szociális juttatások ugyan jelentősen veszítenek értékükből, s visszaesnek a vállalkozói jövedelmek is, de a nyugdíjak reálértéke változatlan szinten marad, s feltehetőleg növekednek a sűrű jövedelmek. A *meztakarítások* alakulása nagyon bizonytalan. A kormány és a bankszövetség megállapodása 2012-ben csaknem 200 milliárd forinttal csökkentheti a devizahitelek terheit, ami így kisebb lesz a 2011. évinél. Ugyanakkor a *lakosság megtakarítási hajlandósága* erős, a fogyasztók óvatossága tartós marad. A *lakossági fogyasztás* 2,5 százalék körüli, tehát a reáljövedelmeknél kisebb mértékű *csökkenése* várható.

2012-ben a már korábban megkezdett néhány autóiipari beruházás kivételével a *vállalkozói beruházásokat* egyaránt akadályozni fogja a *forrás- és a piachiány*. A csökkenő tőkefelhalmozási képességet és banki források szűkösségét alig valamelyest ellensúlyozhatja az állami garancia és a közvetlen állami fejlesztési hitel. Érdemi forrástöbbletet csak az EU-források jelentenek, ezek lehívása azonban a kormányváltást követő egyéves leállás után is vontatottan zajlik, a bürokrácia nem csökken, az elszámolási és kifizetési időszak továbbra is jóval hosszabb, mint az a vállalkozások szempontjából elfogadható lenne, s gyakran hiányzik a saját forrás (önrész), illetve az azt kiváltó hitel. Ezért – néhány kisebb pályázatot leszámítva – igen gyér a pályázati kedv. A hazai kkv-k túlnyomó többsége számára nem reális a külföldre lépés (legalábbis rövid távon), emiatt számukra csak a hazai piac áll rendelkezésre. A kormány megszorító intézkedései miatt viszont éppen a belső piac szűkül, így kevés kilábalási lehetőséget rejt, ez pedig nem ösztönöz fejlesztésre, modernizációra. A kkv-k többsége veszt el piacait, csökken a bevétele, katasztrofális a likviditása. Jobb helyzetben vannak a nagy exportöröknek beszállító cégek. Ezek képesek megfelelni a pályázati kiírásoknak, ugyanakkor munkaerő-felszívó képességük alacsony, s valószínűleg bankhitelt is kapnának, így az EU-támogatások jelentős része valójában bankhitelt és saját forrást vált ki, s kevésbé okoz növekedést (ezek a cégek „maguktól is” beruháztak volna). Problematikus az is, hogy az állami-önkormányzati intézményrendszer teljes mozgásban van, nem lehet tudni, mely intézményeknek ki lesz a fenntartója, ki vállalja át az EU-forrásokkal járó kötelezettségeket (pl. az önerőt). Emiatt 2012-ben a költségvetési szféra fejlesztései is lelassulnak, megállnak. Végeredményben 2012-ben a *beruházások újabb kb. 4 százalékos visszaesése* várható.

Az *iparban* csak 2012 második felétől prognosztizálható a konjunktúra javulása. A járműgyártásban a magyarországi helyzet bizonyos mértékig elszakadt a nemzetközi folyamatoktól. Több nagy autóiipari beruházás is zajlik, ezek részben 2012-ben termelésbe lépnek. Így a magyar ipari termelés a második félévben gyorsulhat. Ezt segíti, hogy néhány új autóiipari beszállító is működni kezd. Ugyanakkor az ipar belföldi értékesítésében folytatódik a lejtmenet. Az *építőiparban* a hatéves visszaesés után 2012-ben újabb 5 százalékos visszaesés várható. Az átadott lakások száma a 2011. évi 14 ezerről 2012-re 11–12 ezerre csökken. A *mezőgazdaságban* az átlagon felüli 2011. évi termés után időjárási okokból csökkenés valószínű. Ez főleg a növénytermesztésre igaz, de az évek óta visszaeső állattenyésztésben is csak a baromfitermelésben várható ennek megváltozása (hála az alacsonyabb takarmányáraknak). A *szolgáltató* ágazatok teljesítménye a szállítási és táv-

közlelési cégek kivételével 2012-ben is csökken. A *kiskereskedelmi* forgalom 2,5 százalékkal csökken. A *magnövekedés* az idei nagyon szerény emelkedés után *mínuszba fordul*.

A *foglalkoztatás* 2012-ben 1 százalékkal mérséklődik a költségvetési szektorban várható átszervezések, az üzleti szektor foglalkoztatási hajlandóságának hónapok óta tapasztalható romlása, a cégek piacvesztése és növekvő bérköltségei következtében. A *munkanélküliség* várhatóan a 2011. évi 11 százalékon *stagnál*, de ez is csak a részmunkaidős, segélyt helyettesítő közfoglalkoztatás kiterjesztésének lesz – valódi GDP-termelést és jövedelmet nem hozó – eredménye. A Széll Kálmán-terv foglalkoztatást érintő elemeinek kidolgozása húzódik, ezek 2012-re gyakorolt következményei is bizonytalanok.

A *banki hitelezés* keresleti és kínálati oldalról is leépül. A bankok egyre inkább nem akarnak és nem tudnak hitelezni, ezt a tendenciát csak fékezni tudja a kormánnyal kötött megállapodás. A lakosság kerüli a hitelfelvételt, a vállalatok elhalasztják beruházásaikat és így hitelkeresletüket. Az állami szféra eladósodása is hatalmas, így új hitelekre ott sem lehet számítani. A bankok a végtörlesztésen december végéig 170 milliárd forintot buktak, s még *további* hasonló *veszteségnek* néznek elébe! Az osztrák jegybank bejelentette, hogy a többi európai országnál korábban bevezeti a *Bázel III.* szabályokat. Ez az osztrák tulajdonú magyar bankok számára azt jelenti, hogy a hitel/betét mutatójuk nem lehet nagyobb 110 százaléknál, miközben jelenleg 140–150 százalék körül ingadozik. A bankok már december elején intenzív forrásgyűjtési akciókba kezdtek, ami nagyban növeli a betéti kamatszintet, így a forráshoz jutás költségét. Az új szabályok másik hatása, hogy a bankoknak sokkal több tőkét kell a hitelfortfoliójuk mögé tenni. Erre csak anyabanki forrásokból képesek. Kérdéses, hogy az anyabankok hajlandók lesznek-e veszteséget termelő, teljesen bizonytalan szabályozási környezetben működő bankokban tőkét emelni, vagy a hitelek további leépítésével érik el a kívánt arányokat. A betétek gyűjtése emelkedő kamatkörnyezetben és a végtörlesztés miatt csökkenő lakossági megtakarítások mellett nehéz. A tőkeemelés pedig egy veszteségeket generáló, hétről hétre változó szabályozási környezetben működő leányvállalatban nem vonzó lehetőség. A bankok számára tehát ésszerű lehet hiteleik leépítése. Hogy ez valóban, s főleg milyen mértékben következik be, abban szerepe lesz annak is, hogy a kormány milyen kiegyezésre jut a bankokkal, illetve az IMF-fel.

A 2012-es *inflációs kilátások* kedvezőtlenek. Az áfa és a jövedéki adó emelése jelentősen gyorsítja a drágulás ütemét, csak az előbbi 0,5–0,8 százalékponttal gyorsítja a drágulást. A jövedéki adók újabb emelése is napirendre került. Az árfolyam tartósan gyenge szintje szintén begyűrűzik az árakba. Az importált termékek ára 5–8 százalékkal emelkedhet. Az energiaárakra is egyre nagyobb nyomás nehezedik. A kormányzat a bevételek növelését nemcsak az adókon keresztül valósítja meg. A közlekedési szolgáltatások ára jelentősen emelkedni fog 2012-ben (bár a fővárosban egyelőre nem). A meghirdetett rezsibefagyasztás már 2011-ben sem valósult meg, és 2012-ben sem lesz tartható. Az államilag szabályozott termékek és szolgáltatások ára az átlagot meghaladó mértékben emelkedik. Az infláció a szűkös vásárlóerő ellenére, és a kormányzati adó- és áremelések hatására 2012-ben *éves átlagban 5 százalék, az év végén 4,5 százalék lesz* (2011-ben átlagban 3,9 százalék, decemberben 4,1 százalék volt).

A forint árfolyama és a jegybanki alapkamat nagymértékben függ az IMF-fel történő megállapodás előrehaladásától, ennek keretében a bankokkal való kiegyezés és a végtörlesztés 2012-re áthúzódó folyamatának mértékétől, s lezárásának mikéntjétől, a költségvetéssel kapcsolatos döntésektől. Nagy – főleg az első félévre jellemző – árfolyam-ingadozások mellett 2012-re 290 forintos átlagos euróárfolyam várható. Eközben 2012 elején az alapkamat 8 százalékra emelése valószínű. Kedvező esetben a második félévben már 280 forint közelébe süllyedhet az árfolyam, s megindulhat az alapkamat csökkentése is (ebben az esetben év végére 7 százalékos alapkamat várható).

1. táblázat: A GKI prognózisai 2012-re (előző év = 100)

	2008	2009	2010	2011	2012	
		tény		becslés	szeptember	december
GDP termelése	100,9	93,2	101,3	101,5	99,0	98,5
Mezőgazdaság (1)	154,5	85,1	83,7	125,0	95,0	90,0
Ipar (2)	99,9	85,1	113,4	106,0	104,5	105,5
Építőipar (3)	89,8	96,3	91,1	90,0	97,0	95,0
Kereskedelem (4)	97,8	83,5	98,5	99,5	98,0	98,0
Szállítás és távközlés (5)	96,3	101,8	102,6	101,0	101,5	101,0
Pénzügyi szolgáltatás (6)	101,8	97,3	100,4	96,0	90,0	90,0
Közigazgatás, oktatás, egészségügy (7)	99,7	100,2	97,2	99,5	99,0	99,0
Egyéb szolgáltatás (8)	94,7	93,8	103,4	101,0	100,0	100,0
Magnövekedés (2) + (3) + (4) + (5) + (6)	99,1	91,0	104,1	100,5	98,4	98,9
GDP belföldi felhasználása	100,7	89,5	99,5	99,2	97,5	95,7
Egyéni fogyasztás	99,8	94,3	97,3	100,0	97,0	97,5
Állóeszköz-felhalmozás (beruházás)	102,9	89,0	90,3	95,0	100,0	96,0
Külkereskedelmi áruforgalom						
Export	105,7	89,8	114,3	109,0	108,0	108,0
Import	105,5	85,2	112,8	107,0	107,0	106,0
Fogyasztói árindex	106,1	104,2	104,9	103,9*	104,8	105,0
Folyó fizetési és tökemérleg együttes egyenlege						
milliárd euró	-6,8	1,4	3,8	4,7	4,0	5,5
a GDP százalékában	-6,4	1,5	3,9	4,7	4,1	5,5
Munkanélküliségi ráta (éves átlag)	7,8	10,0	11,2	11,0	10,8	11,0
Államháztartási egyenleg a GDP százalékában (ESA)	-3,7	-4,6	-4,2	+3	-2,9	-2,9

* Tény

Forrás: KSH, GKI

A sikeres politikai kommunikáció, mint a GKI elemzéséből kitűnik, nem helyettesítheti a jelenlegi gazdaságpolitika felülvizsgálatát.